

De poldermolen in het waterschap de Garrelweerster Kloostermolenpolder.

De naam Garrelweer is waarschijnlijk als volgt te verklaren: een persoonsnaam met het achtervoegsel weer. Dit achtervoegsel staat waarschijnlijk voor het bestaan van een kering uit vroege tijden. Het gebied van de Garrelweerster Koostermoelen polder hoorde al rond 1300 onder het bewind van de Abt van het klooster Wittewierum gelegen bij Ten Post en behoorde tot het zijlvest Drie Delfzijlen. Het bestuur van een zijlvest was oorspronkelijk tamelijk democratische. De ambtsduur van zijlrechters, van oudtijds ook wel gezworenen, etthen of althemanen genoemd duurde kort en wel van één tot drie jaar. De aanstelling geschiedde mogelijk bij keuze, wat blijkt uit een oorkonde uit 1295. Later ging het ambt meestal met vaste beurten om bij de daartoe gerechtigde heerden van de zijleed of kluft. Voor de hogere bestuursfuncties bestonden er soortgelijke regelingen. Op den duur ging het democratisch karakter verloren omdat men overging het recht op een bestuursfunctie onafhankelijk van het grondeigendom ging verkopen. Omdat sommige alle rechten door koop in handen verkregen wisten zij zich van voortdurende bezetting van deze functies te verzekeren. Hierdoor ontstonden de "staande" eeden en schepperijen wat op den duur tot ernstig misbruik leidde. Ook het overste-schepperschap was in de verschillende zijlvesten "staande" omdat de rechten toekwamen aan de grote kloosters, zoals aan de Abt van het klooster wittewierum. Na het opheffen van de kloosters en verkoop kwamen de rechten in particuliere handen. Van 12200 tot 1600 waren het de kloosters welke zeer grote invloeden hadden op waterstaatszaken. De zg. Molenkoloniën vervormde de onderdelen van de vroegere zijlvestenijen. Dit vond zijn aanvang al vroeg in de 17e eeuw. Mr. C.C. Geertsema beschrijft in zijn werk De Zeeweringen, waterschappen en polders in de Provincie Groningen van 1898 het volgende: "De Garrelweerster-kloostermolenpolder ontstond met de vergunning van gedeputeerde staten met het molencontract van 3 april 1816 en werd herzien op 20 april 1855. Het regelement werd bij statenbesluit van 28 juli 1870 vastgesteld en gewijzigd bij het statenbesluit van 10 juli 1889. Het gebied is 490.03.02 ha. groot en wordt begrensd: ten westen door den Huisbuursterpolder, de Tenposter AE; ten zuiden en ten oosten door den Noorder Hoekmeersterpolder en het Vischerdermaar en ten noorden door onbemalen hooge gronden ten zuiden van het Damsterdiep en Garrelweer. Het water wordt geloosd door twee windvijzelmolens; de eerste (molenlokatie nr 716), in het westelijk gedeelte van de polder, brengt het water op de Tenposter AE en heeft eene vlucht van M. 23,90, terwijl de vijzel eene middellijn heeft van M. 1,50; het water kon worden opgevoerd van M. 2.05 beneden Winschter Peil to M. 0.26 beneden Winschter Peil; de andere (molenlokatie nr. 367) in het oostelijke gedeelte slaat het water uit op het Vischerdermaar en heeft eene vlucht van M. 21.40; de middellijn dezer vijzel is M 1.50; het water kan worden opgevoerd van M. 2,12 beneden W.P. tot M. 0.31 beneden W.P.". Van de totale oppervlakte werden de

hoge gronden, groot 2.22.90 ha. niet bemalen.

Waterschap Zuidveldsche polder.

Mr. C.C. Geertesema schrijft in de herdruk (1914) van eerder genoemd werk het volgende:

"Het waterschap Zuidveldsche polder werd opgericht bij staten besluit van 19 juli 1904. De grootte bedraagt ongeveer 15. ha.. Het grenst ten noorden, oosten en westen aan onbemalen hoge landen ten zuiden van het Damsterdiep en Garrelsheer en ten zuiden aan het waterschap Garrelsheerster Kloostermolenpolder, waar de scheidingsloten door dit waterschap worden bemalen. De bemaling geschiedt door een windvijzelmolentje (molenlokatie nr. 366) staande in het noordwesten, welke uitslaat op eene zwetsloot; het water wordt verder gevoerd oostwaarts langs den Stadsweg en met eene pomp in dezen weg, die ook dient voor de afwatering van boezemgronden, naar het Damsterdiep. Het molentje heeft eene vlucht van M. 9.00, terwijl de vijzel van M. 0.60 middellijn het water kan opvoeren van M 2.00 tot M. 0.85 beneden W.P."

In 1915 werd deze polder opgenomen in de Garrelsheerster Kloostermolenpolder.

Van der Veen Czn meld over deze molenlokaties het volgende:

Molenlokatie nr. 366.

Het is een spinnekop, gebouwd in 1904 en afgebroken in 1913. De spinnenkop stond in Garrelsheer, 0,5 km ten z.w. van de kerk.

Molenlokatie nr. 716.

Poldermolen gelegen te Ten Post, aan de westzijde van de Ten Poster AE, 0,5 km ten z.z.o van de brug.

In de notulenboeken werd deze molen De Hoop genoemd.

Molenlokatie nr. 367.

Het is een 8-kantige bovenkruier met vijzel gelegen 0,8 km ten zuiden van Garrelsheer, aan de westzijde van het Vischkumermaar. De molen is gebeouwd in 1816 en brandde af in 1877.

Deze molen werd herbouwd in 1877 als een 8-kantige bovenkruier met vijzel. Het is een met riet gedekte molen op een stenen veldmuur en heeft een met riet gedekte kap. In 1919 is als hulpkracht een locomobiele geplaats welke in 1921 is vervangen door een electromotor.

Dit is de nu onttakelde Kloostermolen van de Molenstichting Fivelingo.

In de notulenboeken stonden de volgende bijzonderheden:

20 januari 1883

De molenaar J. Tammeling eist tractement.

6 juli 1889

Het bestuur wordt medegedeeld dat de schroef in de Kloostermolen in slechte toestand verkeerd en er wordt zonder stemming besloten een nieuwe te maken. Verder wordt medegedeeld dat het

molenhuis hersteld is.

4 november 1889

Er wordt besproken dat twee nieuwe raderen in de molen De Hoop aan het Ten Poster AE zo spoedig mogelijk herstelt dienen te worden.

Verder wordt door de voorzitter bekend gemaakt dat voor de molen een nieuwe staart gemaakt is en dat de molenaar wat traag is in zijn werk, deze zaak zal nader met hem besproken worden.

20 juni 1890

Er werd besloten dat de kap van de molen De Hoop met riet te laten bedekken.

15 juni 1893

Er werd besloten dat de molenroeden van de molen De Hoop te laten verven.

9 juni 1894

Het bestuur stelt voor de tilbat en uitstroombak van de Kloostermolen te laten herstellen door deze te laten maken van steen. Er zal een architect in de handen genomen worden. Een nieuwe roeden voor de Kloostermolen is inmiddels gereed gekomen. Een van de ingelanden geeft ter overweging om de nieuwe roeden te voorzien van zelfzwichting, er wordt besloten het een ander nader uit te zoeken.

28 juni 1895

Er wordt besloten om de molenroede niet te voorzien van zelfzwichting.

24 juni 1896

Op het voorstel om de schroef van de Kloostermolen te laten zakken wordt besloten dit uit te stellen en dan aan het bestuur over te laten.

Er wordt besloten om de Kloostermolen te laten verven.

11 juni 1897

Er wordt besloten om de schroef van de Kloostermolen bij vernieuwing te verlengen.

De molenmaker Dreise van Woltersum krijgt de molen De Hoop onder zijn hoede. Tevens zal de molen De Hoop geteerd worden.

10 november 1897

Tijdens de vergadering blijkt dat de molenaarswoning niet verzekerd is tegen brandschade, er zal een verzekering afgesloten bij de onderlinge brandwaarborgmaatschappij te Loppersum.

27 mei 1898

Van Huis stelt voor om een huis te bouwen bij de molen "De Hoop?" te Oldenhuis en om hier 500 gulden voor te lenen. Dit voorstel wordt goedgekeurd.

27 mei 1899

Op voorstel van het bestuur om bij afkeuring bij een der molenroede een nieuwe roede te laten maken met zelfzwichting wordt door de ingelanden afgekeurd.

1 juni 1901

Er wordt besloten om de beide molens te verven.

26 mei 1902

Er wordt besloten om de Kloostermolen te versterken door in de molen nieuwe kruizen er bij te plaatsen en te voorzien van een derde balklaag.

2 juni 1903

Daar de oude schroef in de Kloostermolen niet meer vertrouwd is wordt besloten er een nieuwe te leggen en die dan te verlengen zodat hij 30 cm. dieper kan malen.

26 mei 1904

Door het bestuur wordt medegedeeld dat zij dhr. J. Jonkman als molenaar op de Kloostermolen hebben gekregen omdat K. Huttinga niet was genegen om op dezelfde voorwaarde in dienst te treden.

Dhr. T. Woltjer is benoemd als molenaar op de molen De Hoop i.p.v. J. Woltjer.

29 mei 1905

De molens zullen opnieuw geverfd worden.

Er wordt voorgesteld om bij de behuizing bij T. Woltjer en bij J. Jonkman een regenbak te maken, dit wordt goedgekeurd mits de molenaars het graafwerk en pleegmanswerk willen verrichten.

21 mei 1906

Door de ingelanden wordt goedgekeurd dat de nieuwe schroef in de Kloostermolen vier voet langer en vier duim smaller te laten maken dan de oude.

Het bestuur stelt voor een gat in de as van de Kloostermolen te boren met oog op het laten maken van zelfzwichting dit wordt met algemene stemmen aangenomen.

10 juni 1907

Er wordt besloten om voor de Kloostermolen zelfzwichting te laten maken.

25 mei 1908

Er wordt besloten om voor de Kloostermolen een nieuw roede te laten maken met zelfzwichting.

7 juni 1909

Voor herstel van de molen De Hoop is ± 1200 gulden nodig. De vraag wordt gesteld of het niet voordeliger en beter zou zijn een stoommachine te plaatsen bij de Kloostermolen en de molen De Hoop niet te herstellen.

De een ziet op tegen de kosten van stoom, de ander wil een locomobiel, en een derde zou graag eerst een onderzoek zien. Uiteindelijk wordt besloten om de molen De Hoop niet direkt te herstellen en ingeval van nood een locomobiele te huren.

19 november 1909

Het bestuur doet verslag over een stoomgemaal en daaraan verbonden kosten. De zaak wordt aangehouden.

?? maart 1910

De voorzitter opent de discussie over het stoomgemaal. De secretaris laat weten dat een werktuig met ingemetselde ketel ongeveer Fl. 10.500 zal moeten kosten en dat een vaststaande mobiel misschien voor Fl. 6.000 gulden te bouwen is. Vele ingelanden vinden de eerste oplossing te duur en voelen voor een locomobiel aan de bestaande schroef van de Kloostermolen, uit stemming blijkt dat 46 stemmen voor een locomobiel zijn tegen 24 stemmen voor een vaste ketel. Zodat met meerderheid is besloten om een locomobiel te plaatsen.

Hiervoor zal een lening van Fl. 6.000,--worden aangevraagd bij gedeputeerde staten.

3 juni 1910

De woning bij de molen De Hoop wat moet er mee gebeuren indien de molen wordt afgebroken.

29 mei 1911

Het bestuur stelt voor de molen De Hoop af te breken en de schroef van de molen te plaatsen bij het stoomgemaal. De vergadering gaat akkoord met het plan om de schroef even diep te leggen als de schroef van de Kloostermolen.

29 november 1911

De voorzitter wil weten wat er gebeuren moet met de molenaarswoning en de molenberg, moet het verkocht of verhuurd worden. Er wordt besloten om te verkopen. De voorzitter vraagt of men onderhands of publiek moet verkopen. Dhr. Veldman wil er wel Fl. 400,-- voor betalen, hem wordt verzocht even de vergadering te verlaten. De ingelanden willen het wel aan Veldman verkopen indien hij er Fl. 600,-- voor wilt geven. Veldman verhoogt zijn bod met Fl. 100,--, doch hij krijgt het hier niet voor. Er wordt een voorstel aangenomen tot publieke verkoop en mocht het geheel niet weggaan voor Fl. 600,--, dan zal er tot verhuur worden overgegaan. Er wordt teruggekomen op het voorstel onderhands te verkopen. Er wordt uiteindelijk voorgesteld als dhr. Veldman bereidt is om Fl. 550,-- te betalen het aan hem te verkopen. Dhr. Veldman hapt niet gelijk toe, maar vraagt drie dagen bedenktijd. In deze vergadering wordt ook besloten dat de molenaar geen kippen mag houden.

29 april 1912

In deze vergadering blijkt dat het molenhuis verkocht is door

een schrijven van het provinciaal bestuur die de verkoop goedkeurt en stelt dat de opbrengst van de verkoop ten gunste moet komen voor een buitengewone verbetering van de kanalen.

30 mei 1912

De molenaar Jonkman heeft het voorbijgaande jaar Fl. 125,-- salaris ontvangen, hij wilt dit verhoogd hebben naar Fl. 140,--. Er wordt besloten het salaris zo te laten.

9 juni 1913

Met algemene stemmen wordt aangenomen het salaris van de molenaar te bepalen op Fl. 150,-- per jaar.

28 februari 1916

Er wordt voorgesteld om het molenaarssalaris op te trekken tot 330 gulden perjaar.

Het artikel uit het oude contract dat luidt dat de molenaar van den 'smorgens 4.00 uur tot den 's avonds 10.00 uur moet malen en dat het nachtmalen op aanzegging van het bestuur blijft gehandhaaft. J. Jonkman heeft aangegeven te stoppen als molenaar. De voorstellen om een nieuwe machinist/molenaar te benoemen met een salaris van Fl. 250,-- perjaar doet de stemming staken. Er wordt besloten om met de nieuwe molenaar over zijn salaris te onderhandelen.

20 maart 1916

Als molenaar wordt benoemd F. Willemsen uit Onnen.

8 juni 1917

Er wordt besloten de molenaar een gratificatie fl. 25,--.

En zijn tractement te verhogen van Fl. 200,-- naar Fl. 225,-- per jaar.

31 mei 1918

De machinist/molenaar een duurtetoeslag te geven van Fl. 25,--

Wort^d vervolgd.

Henk G.T. Vos.